

Čo vedia matfyzáci o autorských právach?

Informatika a spoločnosť
(seminárna práca)
Peter Kováč, Ivan Labáth, Peter Herman

FMFI UK Bratislave

21.5.2012

Ciele a metódy

Cieľom našej práce bolo zistiť, čo študenti FMFI UK vedia (a čo si myslia) o vybraných otázkach autorských práv a duševného vlastníctva. Aby sme to zistili, pýtali sme sa formou anonymného papierového dotazníka. Dotazník obsahoval 15 otázok z troch oblastí - autorské práva a sťahovanie, patenty a ACTA. Údaje sme zbierali priamo v budove školy náhodným oslovovaním študentov počas niekoľkých dní, hlavne v čase do 12:00, kedy sa v škole pohybuje najviac študentov.

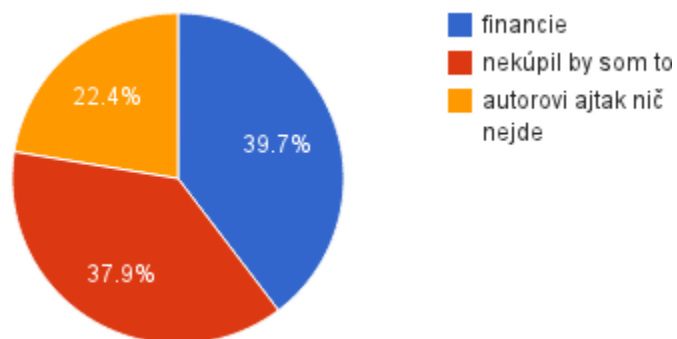
Výsledky

Vyzbierali sme 161 dotazníkov. Jedným z prvých zistení bola neschopnosť, prípadne neochota matfyzákov vyplňať dotazníky, preto pri vyhodnocovaní jednotlivých častí ankety môže dojsť k drobným odchýlkam, na ktoré však nemáme vplyv. Za zmienku stojí štatistická vzorka, ktorá bola oslovená. Výraznú dominanciu zaujímajú oproti študentom iných odborov informatici, ktorých je skoro polovica (80). V menšom zastúpení sú študenti matematiky (41), fyziky (16), učiteľské odbory (14) a nevyjadrení (10). Rozhodli sme sa preto pri viacerých porovnostiach postaviť práve študentov informatického odboru oproti študentom neinformatických odborov. Domnievame sa totiž, že práve študenti informatiky môžu prirodzene inklinovať k záujmu o túto oblasť, napr. aj vďaka rozmáhajúcemu sa hnutiu otvoreného softvéru.

Vnímanie sťahovania autorského obsahu

Približne 45% študentov si myslí, že sťahovať autorsky chránený obsah je správne. Väčšinou sa študenti z tejto skupiny odvolávali na to, že šírenie obsahu je pre autora najlepšiou stratégiou, pretože väčšina profitu ostane u distribútorských spoločností. Relevantnými argumentmi boli mimo iné i nepomer finančnej situácie u nás a na západe, pričom ceny softvéru ostávajú väčšinou rovnaké a preto pre niektorých ľudí nie sú cenovo prístupné, alebo to, že niektoré produkty sa priamo u nás získať nedajú. Ďalším argumentom bola ochrana pred zakúpením nekvalitného výrobku - viacero študentov uviedlo, že si pred zakúpením program/hru/film stiahnu a vyskúšajú a ak sú spokojní, zakúpia ju. Rovnako sa ukazuje, že nový distribučný model - napríklad online prenajímanie videí - by bol pre niektorých študentov údajným krokom, ktorý by ich motivoval prestať so sťahovaním obsahu zadarmo. Napriek tomu, že nadpolovičná väčšina študentov sťahovanie odsudzuje, sa našlo iba 9 respondentov, ktorí

popreli, že by niekedy stiahli autorsky chránený obsah. Z ponúknutých dôvodov vybrali študenti nasledovne:

Okrem štandardných odpovedí mali možnosť uviesť iný dôvod. Zhodne sa umiestnili dôvody vyskúšať si produkt pred kúpou, nevyhovujúci systém distribúcie a pohodlnosť študenta. Každú možnosť uviedlo 5 študentov, pretože však mnohí sa uspokojili iba s ponúkanými dôvodmi, očakávame, že tieto dôvody môžu byť štatisticky významnejšie ako sa môže zdať

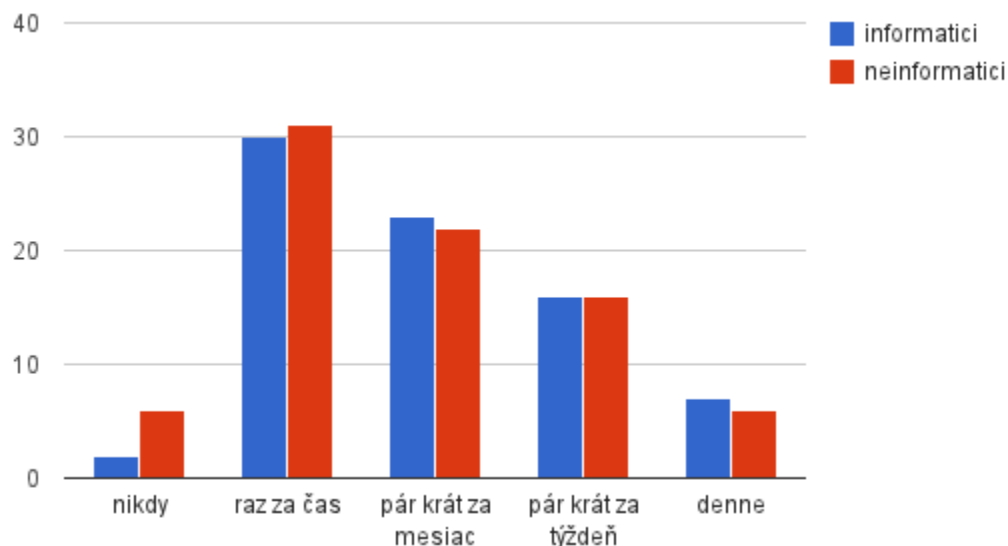
Obr. Dôvody sťahovania autorského obsahu.

Množstvo sťahovaného obsahu

V prieskume o frekvencii a množstve sťahovaného obsahu sme porovnali skupinu študentov informatiky a študentov iných odborov v rôznych kategóriách. V nasledujúcej tabuľke sú zozbierané údaje:

	Sťahovanie	nikdy	raz za čas	pár krát za mesiac	pár krát za týždeň	denne
filmy	informatici	2	30	23	16	7
	neinformatici	6	31	22	16	6
hudbu	informatici	4	41	15	12	6
	neinformatici	9	35	19	12	4
e-booky	informatici	22	36	9	3	1
	neinformatici	33	30	7	2	0
programy	informatici	6	37	20	7	7
	neinformatici	8	42	22	4	2

V súlade s očakávaniami nám vychádza, že informatici sťahujú častejšie. V rozložení frekvencií vidíme, že sa až tak tieto dve skupiny nelíšia s výnimkou prvého stĺpca, ktorý označuje, že respondent nikdy nesťahoval daný obsah. Vidíme tu silnú výchylku smerom k študentom neinformatických smerov. Vyzerá to, že študenti informatiky sú viac zlákaní možnosťou stiahnuť niečo, respektíve je možné, že sa iba viac pohybujú v prostredí, kde táto možnosť vyvstane. Aby sme lepšie vizuálne ilustrovali naše tvrdenie na nasledujúcom grafe vidíme rozloženie frekvencií sťahovania filmov študentami:

Obr. Frekvencia sťahovania filmov študentmi.

Znalosť autorského zákona

V prvej otázke prieskumu sme zisťovali, či respondent čítal slovenský autorský zákon (Zákon č. 618/2003 Z.z.). Následne sme sa v niekoľkých otázkach pýtali na obsah vybraných častí zákona.

Jednou z najčastejšie skloňovaných otázok je (ne)legalita sťahovania chráneného obsahu (najčastejšie filmy a hudba) podľa slovenského autorského práva. Podľa aktuálneho znenia nie je samotné sťahovanie chráneného obsahu porušením zákona, musí však ísť o osobnú potrebu a stiahnuté dielo sa nesmie ďalej šíriť. Inými slovami, download je legálny, upload nie. Viaceré protokoly popri sťahovaní obsah aj zdieľajú s ostatnými účastníkmi siete (torrenty, P2P siete), na rozdiel od napr. sťahovania z filesharing serverov cez HTTP. Správna odpoveď na otázku č. 5, či pri sťahovaní chráneného obsahu študent porušuje autorský zákon, je preto "c) záleží od spôsobu".

V ďalšej vedomostnej otázke sme sa pýtali, ako dlho je rozmnožovanie diela obmedzované autorským zákonom. Mysleli sme tým, ako dlho po vydaní diela má naň autor (alebo iný subjekt) majetkové práva. Odpoveď na túto otázku dáva §21, odsek 1: majetkové práva trvajú počas autorovho života a 70 rokov po jeho smrti.

Podľa vlastných slov autorský zákon čítalo alebo pozná obsah 42 respondentov (z toho mu 1 neporozumel). Najviac študentov, 71, ho nečítalo, ale vyjadrilo záujem oň a 36 študentov autorský zákon nezaujíma.

Zaujímavé je však, že tí, ktorí podľa vlastných slov zákon poznajú, ho v skutočnosti až tak dobre nepoznajú, hoci dopadli lepšie ako ostatní. Informatici majú relatívne podobné znalosti.

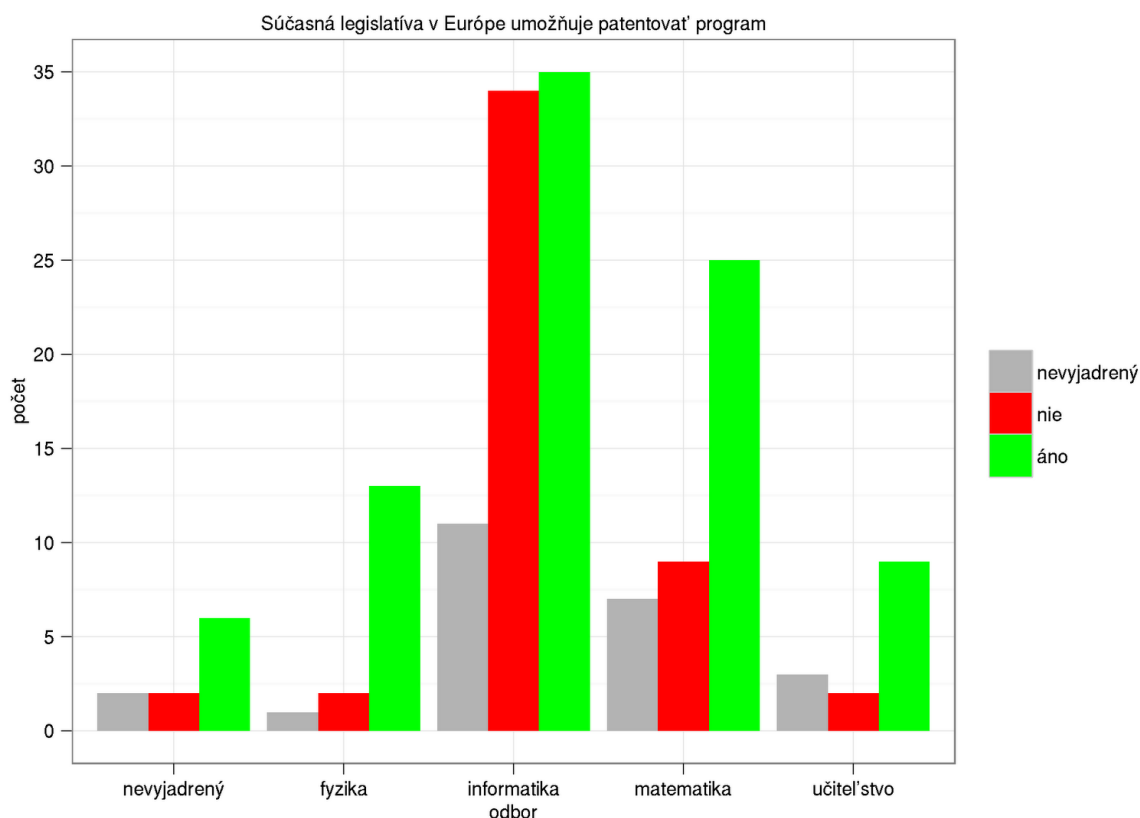
Skupina	O sťahovaní, správne	O trvaní práv, správne
čítali / poznajú AZ	26%	14%
zaujíma ich AZ	17%	1%
nezaujíma ich AZ	6%	11%
informatici	24%	17%
neinformatici	12%	7%
všetci spolu	22%	14%

Zároveň sme sa len pre zaujímavosť pýtali na to, ako dlho by podľa matfyzákov majetkové práva mali trvať. Dostali sme rôzne odpovede, viacero ľudí by preferovalo, keby obmedzenia na šírenie diela trvali len do smrti autora. Niektoré odpovede boli extrémne (neobmedzene dlho, resp. vôbec by nemali platiť), niektoré vágne (“vhodnú časovú lehotu”) a iné úplne bizarné (“internet je rana pod pás škrečkárskej spoločnosti, ktorá obmedzuje zdieľanie blaha”, “je to jedno, aj tak si to stiahnem”).

Patenty

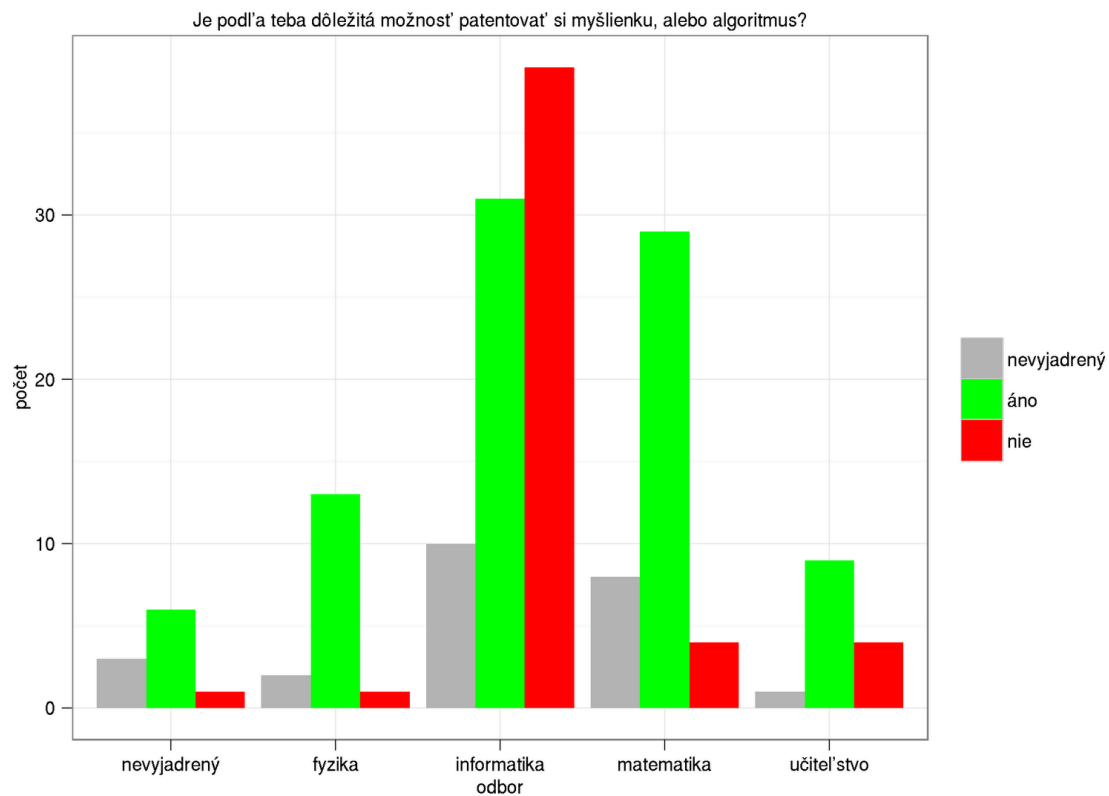
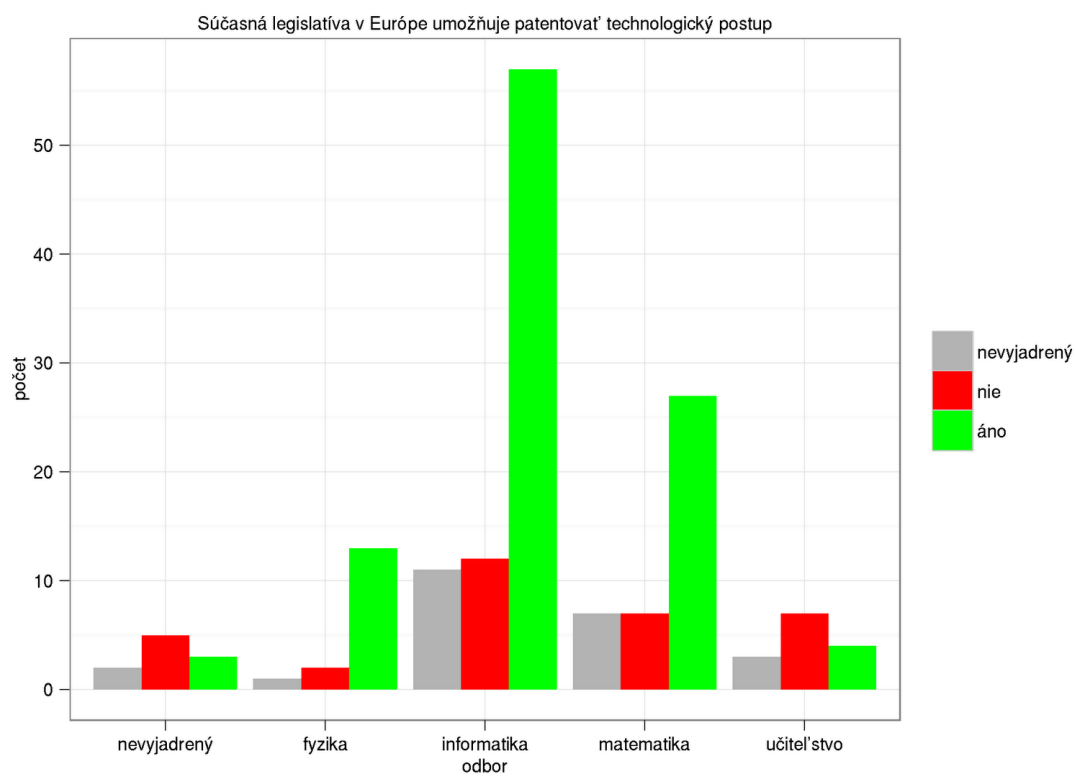
Súčasťou výkumu bola znalostná otázka o patentovom práve v Európe. V deviatej otázke mali respondenti z jedenástich možností vybrať tie, ktoré súčasná legislatíva umožňuje patentovať. Možnosti boli: program, technologický postup, odroda rastliny / plemeno zvierat, výrobok, chemická látka, matematický vzorec/metóda, algoritmus, koleso, vynález, spôsob vykonávania obchodnej činnosti a úsek DNA. Respondenti mali možnosť odpovedať alebo neodpovedať iba na celú otázku, nie aj na jednotlivé časti, teda ďalej spomínané neodpovedanie nie je príznakom neznalosti o konkrétnej možnosti.

Skúmali sme výber jednotlivých možností vzhľadom na študovaný odbor. Výrazné rozdiely v odpovediach pre rôzne odbory boli v možnostiach patentovať program, chemickú látku a technologický postup. Najzaujímavejšia je pre nás možnosť patentovať program. Ako vidno na grafe, všetky neinformatické odbory majú názor, že európska legislatíva umožňuje patentovať program, zatiaľ čo informatici sú na tom nerozhodne, pol na pol. Názor neinformatických odborov si sčasti vysvetlíjeme americkým patentovým právom, ktoré programy umožňuje patentovať, z čoho následne vznikajú medializované problémy a sťažnosti.

Súčasná legislatíva teoreticky neumožňuje patentovať program, prakticky je však možné patentovať prístroj na vykonávanie určitej činnosti, kde inovatívny prvok bude program a teda de facto je možné takýmto patentom znemožniť legálne písanie určitých programov. Ktorá strana má pravdu záleží od spôsobu chápania otázky, no predsa by sme sa priklonili na stranu informatikov a na základe výsledkov tvrdili, že sú vo svojej nerozhodnosti viac informovaní o stave patentového práva, než ostatné odbory, ktoré jednostranne súhlasia s možnosťou patentovať program v EÚ.

Ako zaujímavosť uvádzame odpovede na možnosť patentovať technologický postup v EÚ. Všetky odbory tvrdia, že je to možné, až na učiteľov (a nevyjadrených), ktorí sa prikláňajú k tomu, že technologický postup nie je možné patentovať v EÚ. Dvanásť vyjadrených učiteľov nie je veľká vzorka, považujeme ju však za postačujúcu na odlíšenie od rozloženia odpovedí iných odborov. Naším predpokladom je, že učitelia sú menej vedecky a výskumne zameraní, patentové právo nie je podstatné pre ich budúcu činnosť a teda nie sú natoľko informovaní ako ostatné odbory.

Zaujímalo nás, či matfyzáci považujú možnosť patentovať si myšlienku za dôležitú. Na prvý pohľad je v nej totiž rozpor - dobré myšlienky vedia dobre zarobiť, a matfyzáci sa živia predovšetkým hlavami. Na druhej strane, často svoje úvahy budujú na nápadoch iných, preto sa k nim musia vedieť dostať, bez drahých prekážok a právnických hrozieb. Ukázalo sa, že hoci sa v skutočnosti myšlienky nedajú patentovať, až 55% matfyzákov sa vyjadrilo, že to je dôležité. Medzi vysvetleniami prevládali práve názory podporujúce možnosť na myšlienkach zarobiť (“dnes nik nerozmýšľa, nebudem zadarmo”), azda vysvetliteľné vekom študentov a krátkosťou zamyslenia sa počas vyplňania dotazníka. Naproti tomu, len 30% má opačný názor (zvyšok sa nevyjadril). Zo všetkých odborov tento názor prevláda jedine u informatikov, no ani u nich nie úplne jednoznačne.

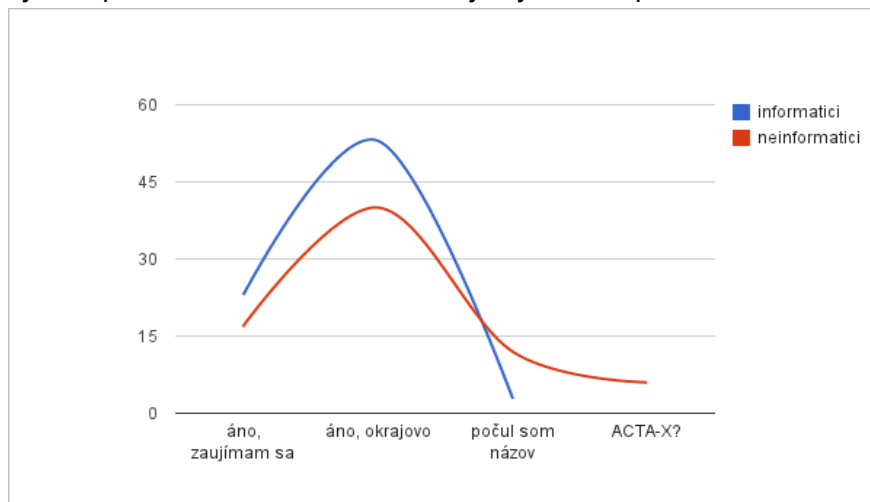
Vedomosti a postoje o dohode ACTA

Ďalšia skupina otázok sa venovala medzinárodnej dohode ACTA. Jedna otázka z nich sa zaoberala postojom študentov k dohode: mali sa vyjadriť či súhlasia alebo nesúhlasia s uvedenými výrokmami o ACTE.

Odpovede sme rozdelili podľa odborov, ale nič významné sa neobjavilo. Jedinou sledovateľnou črtou je menší trochu podiel odpovedí “neviem” u informatikov, v zásade sa však názory všetkých skupín približovali. Jediný paradox vznikol v otázke o ochrane duševného vlastníctva, kde informatici vyjadrili názor, že jeho ochrana nie je nutná (35 ku 27).

Spôsob prípravy dohody nebol úplne vhodný.	Súhlasí: 92	Proti: 6
Myšlienka boja proti pirátstvu sa mi páči.	Súhlasí: 28	Proti: 64
Duševné vlastníctvo si zaslúži väčšiu ochranu.	Súhlasí: 46	Proti: 51
Je to len spôsob, akým mocní obmedzujú osobné slobody.	Súhlasí: 75	Proti: 20
V skutočnosti obmedzuje tvorbu nového obsahu.	Súhlasí: 62	Proti: 21
Dohoda je formulovaná vágne a nejednoznačne.	Súhlasí: 69	Proti: 5

Zaujímavosťou je, že povedomie o dohode ACTA je výrazne lepšie u informatikov.

Na proteste, ktorý sa uskutočnil tento rok proti tejto dohode sa zúčastnilo 17 z dotázaných, ďalších 108 vyjadrilo názor, že sa dohoda dotkne aj ich.

V otázke č. 12 sme zisťovali znalosti matfyzákov o samotnej dohode. Vybrali sme 4 tvrdenia a respondenti mali označiť, či sú pravdivé, nepravdivé, alebo nevedia posúdiť. Tvrdenia boli nasledovné:

1. ACTA rieši výhradne problematiku softvéru,
2. ACTA zásadne mení zákony o ochrane duševného vlastníctva,
3. ACTA už platí na celom svete,
4. Slovensko ratifikovalo dohodu ACTA samostatne, bez EÚ.

Všetky štyri tvrdenia sú v skutočnosti nepravdivé, hoci, ako sa ukázalo, v prípade druhého tvrdenia prevláda opačný názor. Nasledovná tabuľka sumarizuje počty a podiely správnych odpovedí u študentov rozdelených podľa dvoch hľadísk: na tých, ktorí označili, že sa o ACTA zaujímajú a ostatných; a na informatikov a ostatných.

	1.	2.	3.	4.
zaujímam sa	38 (97%)	6 (15%)	39 (100%)	35 (90%)
ostatní	70 (62%)	16 (14%)	85 (76%)	55 (49%)
informatici	67 (86%)	12 (15%)	71 (91%)	57 (73%)
neinformatici	41 (56%)	10 (14%)	53 (72%)	33 (45%)
spolu	108 (72%)	22 (15%)	124 (82%)	90 (59%)

Len informačne sme sa pýtali aj na ďalšie zákony (resp. návrhy zákonov), ktoré nedávno zarezonovali v spoločnosti - americké PROTECT IP Act (PIPA), Stop Online Piracy Act (SOPA), a Cyber Intelligence Sharing and Protection Act (CISPA). Najviac nás zaujímalo, či o nich matfyzáci vedia dosť na to, aby ich vedeli porovnať s dohodou ACTA. Pritom sme však neskúmali, ktorá z porovnávacích odpovedí je správna, šlo nám skôr len o zistenie akéhosi povedomia o daných predpisoch. Zo 153 študentov, ktorí odpovedali na túto otázku, ich 67% porovnanie nevedelo urobiť. Zo zvyšných 50 sa ich až 28 vyjadrilo, že americké zákony sú "trvdšie" ako ACTA.

Záver

Zistili sme, že sťahovanie nie je u matfyzákov tabu, hoci veľmi nevedia, kedy je u nás právne postihnuteľné a kedy už sťahovaný obsah majetkovým autorským právam nepodlieha. Veľa matfyzákov by tiež rado patentovalo myšlienky a algoritmy, hoci sa to nedá. Časť matfyzákov, hlavne informatici, pozná dohodu ACTA a viacerí boli aj protestovať proti jej prijatiu. S bojom proti pirátstvu matfyzáci, paradoxne ako budúci autori, nesúhlasia.

Prieskum názorov a vedomostí o autorských právach, patentoch a ACTA

Niečo o tebe: pohlavie: ☐ žena ☐ muž
som: ☐ bakalársky študent ☐ magisterský študent ☐ doktorand ☐ učiteľ
odbor: ☐ matematický ☐ fyzikálny ☐ informatický ☐ učiteľský

Sťahovanie

1. Slovenský Autorský zákon (č. 618/2003) som:

- ☐ čítal a rozumiem mu ☐ čítal, ale nerozumel som ☐ nečítal, ale poznám obsah
☐ nečítal, ale zaujíma ma ☐ nečítal a nezaujíma ma ☐ iné _____

2. Je podľa teba sťahovanie filmov, hudby, alebo iného autorského obsahu správne?

- ☐ nie, ale oni majú dosť peňazí a ja som len chudobný študent
☐ áno, aj tak majú dosť peňazí a ja som len chudobný študent
☐ nie, ale aj tak by som si to nekúpil, lebo to za tie ceny nestojí
☐ áno, aj tak by som si to nekúpil, lebo to za tie ceny nestojí
☐ nie, autorom za ich tvorbu patrí odmena
☐ áno, aj tak z ceny produktu ide autorom iba malý zlomok
☐ iné: _____

3. Ako často sťahuješ z internetu? filmy hudbu ebooky programy iné (_____)

nikdy	☐	☐	☐	☐	☐
raz za čas	☐	☐	☐	☐	☐
pár krát za mesiac	☐	☐	☐	☐	☐
pár krát za týždeň	☐	☐	☐	☐	☐
denne	☐	☐	☐	☐	☐

4. Ako by si odhadol celkovú cenu obsahu, ktorý si **bez zaplattenia** stiahol z internetu za posledný rok?

0€	☐	☐	☐	☐	☐
do 10€	☐	☐	☐	☐	☐
do 100€	☐	☐	☐	☐	☐
do 1000€	☐	☐	☐	☐	☐
viac	☐	☐	☐	☐	☐

5. Myslíš si, že sťahovaním filmov alebo hudby bez povolenia porušuješ slovenský Autorský zákon?

- ☐ a) áno
☐ b) nie
☐ c) záleží od spôsobu

6. Ak si odpovedal c), uveď spôsoby, pri ktorých AZ porušuješ, a pri ktorých nie:

porušujem pri: _____ neporušujem pri: _____

7. Ako dlho je rozmnožovanie diela obmedzované Autorským zákonom?

- ☐ pevnú časovú lehotu (koľko?) _____
☐ do smrti autora + časová lehota (aká?) _____
☐ kratšia z možností a), alebo b) (číslo doplň) _____
☐ naveky ... in your face Bach!
☐ neviem

8. Ako dlho by to podľa teba malo byť?

Patenty

9. Súčasná legislatíva v Európe umožňuje patentovať:

☐ program	☐ technologický postup	☐ odrodu rastliny / plemeno zvieratá
☐ výrobok	☐ chemickú látku	☐ matematický vzorec/metódu
☐ algoritmus	☐ koleso	☐ vynález
☐ spôsob vykonávania obchodnej činnosti	☐ úsek DNA	

10. Je podľa teba dôležitá možnosť patentovať si myšlienku, alebo algoritmus? Prečo?

- ☐ áno, pretože: _____
- ☐ nie, pretože: _____

ACTA

11. Počul si už o dohode ACTA?

- ☐ áno, zaujímam sa o túto oblasť a sledujem dianie okolo
- ☐ áno, ale iba okrajovo
- ☐ počul som názov
- ☐ má to niečo s agentmi Mulderom a Scullyovou?

12. Označ, čo je podľa teba pravdivé a nepravdivé tvrdenie o ACTA:

rieši výhradne problematiku softvéru	☐ pravda	☐ nepravda	☐ neviem
zásadne mení zákony o ochrane duševného vlastníctva	☐ pravda	☐ nepravda	☐ neviem
dohoda ACTA už platí na celom svete	☐ pravda	☐ nepravda	☐ neviem
Slovensko ratifikovalo dohodu ACTA samostatne, bez EÚ	☐ pravda	☐ nepravda	☐ neviem

13. Myslíš si, že sa táto dohoda dotýka aj teba?

- ☐ áno, bol som preto protestovať ☐ áno, ale neprotestoval som ☐ nie ☐ neviem

14. Napíš svoj názor na dohodu ACTA:

spôsob prípravy dohody nebol úplne vhodný	☐ súhlasím	☐ nesúhlasím	☐ neviem
myšlienka boja proti pirátstvu sa mi páči	☐ súhlasím	☐ nesúhlasím	☐ neviem
duševné vlastníctvo si zaslúži väčšiu ochranu	☐ súhlasím	☐ nesúhlasím	☐ neviem
je to len spôsob, akým mocní obmedzujú osobné slobody	☐ súhlasím	☐ nesúhlasím	☐ neviem
v skutočnosti obmedzuje tvorbu nového obsahu	☐ súhlasím	☐ nesúhlasím	☐ neviem
dohoda je formulovaná vágne a nejednoznačne	☐ súhlasím	☐ nesúhlasím	☐ neviem
iné, s čím súhlasím: _____			
iné, s čím nesúhlasím: _____			

15. PIPA, SOPA a CISPA sú:

- ☐ tvrdšie ako ACTA ☐ miernejšie ako ACTA ☐ rovnaké ako ACTA ☐ úplne o niečom inom neviem, lebo:
- ☐ sú len čisto americké, takže ma nezaujímajú ☐ nikdy som o tom nič nepočul
- ☐ o nich nemám dosť informácií

Chceš ešte niečo napísať?